

Debat després del congrés de Peníscola

Ciència, història, catalanisme

Al desembre es va celebrar a Peníscola el II Congrés d'Història de la Ciència i de la Tècnica als Països Catalans. Ha estat un bon moment per a proposar una reflexió sobre el paper d'aquesta especialitat al nostre país.

Quina importància té avui la història de la ciència, tant per a científics com per a historiadors? ¿Es poden entendre els Països Catalans sense prestar atenció a aquest camp? ¿Existeix ciència catalana? ¿Treballen prou en comú historiadors generals i historiadors de la ciència i de la tècnica? Aquestes són algunes de les preguntes que hem plantejat a diversos especialistes, aprofitant la celebració a Peníscola del II Congrés d'Història de la Ciència i de la Tècnica als Països Catalans.

El primer tema que vam plantejar va ser la importància que té avui la història de la ciència. I aquí trobem respostes que incideixen en el paper que fa per als científics mateixos, però també d'altres que destaquen el paper en la història general i en l'impacte social. Així, Víctor Navarro Brotons, professor d'Història de la Ciència a la Universitat de València, creu que "el científic, com a científic i com a persona, ha de tenir un compromís cívic amb la seua activitat i els resultats d'aquesta activitat. Per comprendre la vertadera naturalesa de la recerca científica necessitem la història de la ciència. Una altra qüestió és l'epistemològica: ¿pot, el coneixement del passat il·luminar la pràctica científica actual? Això ja és més polèmic".

Enric Perdiguero, historiador de la medicina a la Universitat d'Alacant, ha investigat com es feia l'educació sanitària fa dos segles. Perdiguero ha analitzat la premsa general d'Alacant per observar el tractament dels temes sanitaris en certes èpoques. ¿Per què ha anat a la premsa general? "Crec -diu- que a la fi allò que té més influència és la premsa general, és allò que arriba a l'opinió pública. Cal veure si es feia ressò de remeis de xarlatans, que moltes vegades són seguits per la gent".

Francesc Bujosa, metge i catedràtic d'Història de la Ciència a la Universitat de les Illes Balears, fa referència també al

A principis del segle XX la recerca científica a Catalunya va experimentar un salt. J. MORERA

sentit social: "Crec que la història de la ciència fonamentalment té la utilitat de la reflexió, per entendre de veritat què significa la ciència i la relació amb la societat. Cal veure com l'estructura social influeix en les nostres concepcions científiques. I el caire complementari: el món actual està absolutament determinat per les idees científiques i tècniques i sense entendre la influència d'aquestes idees no es pot entendre el que passa a la nostra societat".

Però la majoria dels llibres sobre història dels Països Catalans passen per damunt de la ciència o la tracten molt superficialment. ¿Es pot entendre la història dels Països Catalans sense prestar atenció a la ciència? Per a Víctor Navarro, "totes les branques de producció tenen una base científica o una relació directa o indirecta amb la ciència i no es poden entendre les transformacions econòmiques o el progrés

sense tenir en compte l'activitat científica".

Però aquesta opinió xoca amb el comentari anterior sobre la poca presència de la ciència als llibres sobre el nostre país. Santiago Riera i Tuèbols, professor d'Història de la Ciència i de la Tècnica a la Universitat de Barcelona, diu que "fins fa poc es prestava poca atenció o gens a la ciència. Ara bé, sembla que això va canviant, sobretot a França, Alemanya i Anglaterra. Cal esperar que aquesta actitud arribi i s'escampi també a casa nostra". I afegeix: "La ciència és una activitat social. Si admetem que la història estudia les activitats humanes, però sobretot les col·lectives, dels pobles, una història sense ciència és una història incompleta".

A més, la ciència ha tingut una relació directa amb el catalanisme. Antoni Roca explica que "en els inicis del catalanisme polític, a la segona etapa de la Renaixença, volent integrar un moviment complet en totes les seves manifestacions, pensadors com Almirall o Puig i Cadafalch van destacar la capacitat dels catalans per a la ciència. Més o menys a principis d'aquest segle la idea es va dissol·lent, fins que 70 anys més tard en els ambients catalanistes es considera un producte internacional que no té res a veure amb les reivindicacions del país".

Efectivament, al segon capítol de la part segona de *Lo catalanisme*, de Valentí Almirall, obra publicada el 1886, l'autor vol mostrar com la reivindicació catalanista s'avé amb les tendències científiques del moment. D'altra banda, tal com explica Josep Maria Camarasa, biòleg i president de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), "a finals del segle XIX el catalanisme que cristal·litza en la Lliga té un oblit total de la ciència. En aquella època, una de les diferències més clares entre la Lliga i els diguem-ne republicans de l'època és el desinterès i l'in-

terès per la ciència". També valora "el salt qualitatiu que amb la Solidaritat Catalana, entre 1907 i 1909, es va donar a la recerca. Després hi hagué un cert estancament".

Aquestes dades ens portarien a reflexionar sobre l'oblit mutu que especialistes de diversos camps semblen tenir. L'assistència al Congrés de Peníscola d'Albert Hauf, catedràtic interí de Filologia Catalana a la Universitat de València, era un símbol del diàleg interdisciplinar: "Això manca molt. Amb la història de la ciència he descobert que hi ha personatges que es relacionen amb diverses disciplines i això obre perspectives". Així, explica el seu interès per alguns temes tractats a Peníscola: "M'ha agradat conèixer un tractat del salnitre o d'altres d'astronomia o matemàtiques. Potser tenen un valor científic escàs, però ensenya com s'expressava la gent i això és importantíssim i ho hem ignorat. Els filòlegs tenen tendència a publicar sense un coneixement tècnic que permeti saber el concepte. No n'hi ha prou amb saber la llengua per analitzar o traduir el text".

Finalment, podríem plantejar una qüestió polèmica i no sols al nostre país: ¿existeix una ciència nacional –en aquest cas catalana–? Antoni Roca diu: "Crec que no existeix ni la ciència catalana, ni la francesa, ni l'alemanya. Sí que existeixen estructures de recerca i producció nacionals". Per a Víctor Navarro, "la ciència té un discurs amb una ambició d'universalitat i per tant tracta d'ultrapassar les fronteres nacionals. Ara bé, en la manera de fer ciència tant la tria de temes com la metodologia o l'interès per un camp o altre sí que tenen estils peculiars d'una nacionalitat". Per a Josep Maria Camarasa, "és allò que es diu: la ciència no té pàtria, és el científic qui en té".

Francesc Bujosa matisa: "Crec que hi ha una ciència adaptada a Catalunya. I que és important veure com les idees científiques s'incorporen a la nostra cultura i com el nostre tarannà psicològic i social les influeix".

I Santiago Riera conclou: "És obvi que la ciència té un component universal. La primera llei de la termodinàmica és vàlida a Catalunya, a Galícia i a Suècia. Ara bé, hem dit que la ciència és una activitat social i, doncs, es desenvolupa en una societat determinada constrenyida per factors polítics, ideològics, econòmics, etc. En aquest sentit hi ha ciència nacional".

Xavier Duran

